

Права детета и малолетничко правосуђе

одабрани
међународни
инструменти

5

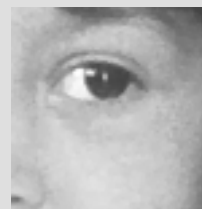
**Правила Уједињених
нација о заштити
малолетника
лишених слободе**

Права детета и малолетничко правосуђе

одабрани
међународни
инструменти

**Правила
Уједињених нација
о заштити
малолетника
лишених слободе**

■ Ово је једна од седам свезака које чине комплет „Права детета и малолетничко правосуђе - одабрани међународни инструменти”.

Оригинални превод са енглеског: Центар за права детета - Београд

Лектуру и коректуру обезбедио је УНИЦЕФ.

Садржај

Уводни текст	6
Правила Уједињених нација о заштити малолетника лишених слободе	8
Анекс	11
I Основне перспективе	11
II Домен и примена правила	12
III Малолетници који су ухапшени или чекају суђење	13
IV Руковођење установама за малолетнике	14
V Особље	23

Правила Уједињених нација о заштити малолетника лишених слободе

Уводни текст

Правила Уједињених нација о заштити малолетника лишених слободе¹, иако необавезујућа за државе потписнице, усвојена су посебно ради третирања права деце која се налазе унутар институција. Правила о заштити малолетника лишених слободе представљају најкомплетнији скуп минималних стандарда, права и процедура којима се треба руководити у свим случајевима деце лишене слободе. Правила о заштити малолетника лишених слободе су сачињена као допуна Стандардних минималних правила Уједињених нација за малолетничко правосуђе (Пекиншка правила)², првог свеобухватног инструмента за малолетничко правосуђе који су усвојиле Уједињене нације. У том смислу, правила о заштити малолетника лишених слободе се сматрају једним од кључних и интегралних инструмената у области малолетничког правосуђа. Правила о заштити малолетника лишених слободе у суштини садрже већину одредби садржаних у Стандардним минималним правилима УН за поступање са затвореницима³ и унапређују их тако да оне одговарају специфичним правима и потребама деце. Приликом примене затворске казне на малолетнике у Републици Србији, Правила о заштити малолетника лишених слободе би требало сматрати примарним важећим међународним инструментом. Потребно је да се сви стручњаци за малолетничко правосуђе који раде са децом лишеном слободе у Србији детаљно упознају са правилима о заштити малолетника лишених слободе, као и да раде на унапређењу ових одредби у сваком појединачном случају.

Правила о заштити малолетника лишених слободе утврђују „основне перспективе” са циљем да обезбеде:

- да систем малолетничког правосуђа „поштује права и безбедност“ малолетника и развија физичку и психичку добробит детета;
- да лишавање малолетника слободе треба да буде крајње средство, које се примењује само у изузетним случајевима и у минималном трајању;
- да се обезбеди могућност ранијег отпуштања малолетника;

¹ А/Резол/45/113, 14. децембар 1990.

² А/Резол/40/33, 29. новембар 1985.

³ Е.С.Ц. Резол. 663 Ц (ЦИВ), 31. јул 1957. и 2076 (LXII), 13. мај 1977.

- да све мере институционализовања детета буду установљене са циљем помагања интеграције детета у друштво;
- забрану сваке врсте дискриминације;
- поштовање верских и културних веровања детета;
- да деца имају преводиоца када год је то неопходно, посебно током медицинских испитивања и дисциплинских поступака;
- да државе чланице укључе правила о заштити малолетника лишених слободе у своје законодавство;
- да се ради на јачању свести у јавности о значају припреме малолетника за повратак кући;
- да се омогуће контакти између малолетника и локалне заједнице, и
- да се правила о заштити малолетника лишених слободе користе као допуна осталим релевантним инструментима УН и оним везаним за људска права када је реч о заштити и унапређењу права деце лишене слободе.

Правила Уједињених нација о заштити малолетника лишених слободе

РЕЗОЛУЦИЈА 45/113

14. децембар 1990. године, 68. пленарно заседање

Генерална скупштина,

имајући у виду Универзалну декларацију о људским правима, Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Конвенцију против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака и Конвенцију о правима детета, као и друге међународне инструменте који се односе на заштиту права и добробит младих,

имајући у виду такође Стандардна минимална правила за поступање са затвореницима усвојена на Првом конгресу Уједињених нација о превенцији криминалитета и третману учинилаца кривичних дела,

имајући даље у виду Скуп принципа о заштити свих лица притворених или затворених на ма који начин, прихваћен од стране Генералне скупштине резолуцијом 43/173 од 9. децембра 1988. године и садржан у анексу,

подсећајући на Стандардна минимална правила Уједињених нација о малолетничком правосуђу (Пекиншка правила),

подсећајући такође на резолуцију 21 Седмог конгреса Уједињених нација о превенцији криминалитета и поступању са учиниоцима кривичних дела у којој је Конгрес позвао да се израде правила за заштиту малолетника лишених слободе,

подсећајући даље да је Економски и социјални савет у одељку II своје резолуције 1986/10 од 21. маја 1986. године тражио од Генералног секретара да извести Комитет за превенцију и контролу криминалитета о напретку постигнутом у развоју правила на његовом десетом заседању, као и да је захтевао да Осми конгрес Уједињених нација о превенцији криминалитета и поступању са учиниоцима кривичних дела размотри предложена правила ради њиховог усвајања,

узбуњени условима и околностима под којима се малолетници широм света лишавају слободе,

СВЕСНИ да су малолетници који су лишени слободе веома подложни злостављању, виктимизацији и кршењу њихових права,

забринути што многи правни системи не праве разлику између одраслих и малолетних лица у различитим фазама поступка те се малолетници држе у затворима и установама са одраслима,

1. **Потврђује** да упућивање малолетника у установу треба да буде крајње средство и да се изриче у минималном трајању;
2. **Признаје** да, због своје изразите рањивости, малолетници лишени слободе захтевају посебну пажњу и заштиту, те да њихова права и добробит треба да буду гарантовани како током периода лишења слободе, тако и након истека лишења слободе;
3. **Истиче** уз захвалност драгоценост рада Секретаријата и сарадње која је установљена између Секретаријата и стручњака, практичара, међувладиних организација, невладиних организација, посебно Amnesty International, Defence for Children International и Rätts Barnen International (шведска организација „Спасимо децу”), те научних институција које се баве правима деце и малолетничким правосуђем, приликом разраде Нацрта правила Уједињених нација о заштити малолетника лишених слободе;
4. **Усваја** Правила Уједињених нација о заштити малолетника лишених слободе која се налазе у анексу ове Резолуције;
5. **Позива** Комитет за превенцију и контролу криминалитета да формулише мере за ефикасну примену ових Правила, у сарадњи са институцијама Уједињених нација за превенцију криминалитета и поступање са учиниоцима кривичних дела;
6. **Позива** државе чланице да, где год је то потребно, прилагоде своје национално законодавство, политику и праксу духу Правила, посебно у делу који се односи на обуку свих категорија особља малолетничког правосуђа, и да на њих скрену пажњу релевантним органима и јавности уопште;
7. **Такође** позива државе чланице да обавесте Генералног секретара о својим напорима у примени Правила у праву, политици и пракси, те да редовно извештавају Комитет за превенцију и контролу криминалитета о постигнутим резултатима у њиховој примени;
8. **Тражи** од Генералног секретара и позива државе чланице да обезбеде најширу могућу дистрибуцију текста Правила на свим службеним језицима Уједињених нација;
9. **Тражи** да Генерални секретар спроводи упоредна истраживања, да инсистира на одговарајућој сарадњи и да креира стратегије поступања са различитим категоријама озбиљних и истрајних малолетних преступника, као и да након тога припреми извештај заснован на политици/мерама реаговања за Девети конгрес Уједињених нација о превенцији

криминалитета и поступању са учиниоцима кривичних дела;

10. **Такође** тражи од Генералног секретара и позива државе чланице да одвоје потребна средства како би се обезбедили успешна примена и остварење Правила, посебно у области избора, обуке и размене свих категорија особља малолетничког правосуђа;
11. **Захтева** од свих релевантних тела у систему Уједињених нација, а посебно од Дечијег фонда Уједињених нација, регионалних комисија и специјализованих агенција, институција Уједињених нација за превенцију криминалитета и поступање са учиниоцима кривичних дела, као и од свих заинтересованих међувладиних и невладиних организација, да сарађују са Генералним секретаром и да предузму потребне мере ради обезбеђења усклађених и трајних напора у оквиру своје техничке компетенције у правцу унапређења примене ових Правила;
12. **Позива** Поткомисију за спречавање дискриминације и заштиту мањина Комисије за људска права да размотри овај нови међународни инструмент у циљу промовисања примене његових одредаба;
13. **Тражи** да Девети конгрес размотри помак учињен у промовисању и примени Правила, као и препорука садржаних у овој резолуцији, под посебном тачком дневног реда о малолетничком правосуђу.

Анекс

I Основне перспективе

1. Систем малолетничког правосуђа треба да поштује права и безбедност и да доприноси физичкој и менталној добробити малолетних лица. Лишавање слободе треба да буде коришћено само као последње средство.
2. Малолетници треба да буду лишени слободе само у складу са принципима и према процедури предвиђеној овим Правилима и Стандардним минималним правилима Уједињених нација о малолетничком правосуђу (Пекиншким правилима). Лишавање слободе малолетника треба да буде крајње средство, да се изриче у минималном трајању и треба да буде ограничено само на изузетне случајеве. Трајање санкције треба да буде одређено од стране судске власти, са могућношћу ранијег отпуштања.
3. Сврха Правила је да се установи минимум стандарда прихваћених од стране Уједињених нација ради заштите малолетника лишених слободе у ма ком виду, конзистентних са људским правима и основним слободама, са намером да се спрече штетни ефекти свих видова затварања и подстакне друштвена интеграција.
4. Ова Правила треба да се примењују непристрасно, без дискриминације било које врсте у погледу расе, боје коже, пола, узраста, језика, религијске припадности, националности, политичког или другог мишљења, културолошких уверења или обичаја, имовине, с обзиром на рођење или породични статус, етничко или друштвено порекло и хендикепираност. Религијска и културолошка уверења, обичаји и морални погледи малолетника треба да буду поштовани.
5. Правила су креирана тако да обезбеде одговарајуће референтне стандарде и да осигурају подстицај и смернице за стручњаке укључене у руковођење системом малолетничког правосуђа.
6. Правила треба да буду доступна запосленима у малолетничком правосуђу на њиховом језику. Малолетници који не говоре течно језик особља установе у којој су затворени треба да имају право на услуге преводиоца, без накнаде, кад год је то потребно, а посебно за време медицинских испитивања и дисциплинских поступака.
7. Државе треба или да на одговарајући начин инкорпорирају ова Правила у своје законодавство или да га измене у складу са њима и да обезбеде ефикасна правна средства у случају њиховог кршења, укључујући

надокнаду када су малолетницима нанете повреде. Држава такође треба да надгледа примену ових Правила.

8. Надлежни органи треба стално да настоје да јачају свест у јавности о томе да заштита затворених малолетника и њихова припрема за повратак у друштво представљају друштвену обавезу од највеће важности, те да због тога треба да буду предузете делотворне мере како би се подстакли отворени контакти између малолетника и локалне заједнице.
9. Ништа у овим Правилима не треба да се тумачи у правцу спречавања примене релевантних инструмената и стандарда Уједињених нација и инструмената и стандарда људских права признатих од стране међународне заједнице када су они повољнији за обезбеђење права и заштиту малолетника, деце и младих, односно за бригу о њима.
10. У случају да је практична примена појединих правила садржаних у одељцима II до V у супротности са правилима садржаним у овом одељку, усаглашеност са овим другим правилима представљаће примарни захтев.

II Домен и примена правила

11. У смислу ових Правила примењују се следеће дефиниције:
 - (а) Малолетник је лице млађе од 18 година. Старосна граница испод које не треба да буде допуштено лишавање слободе детета треба да буде одређена законом.
 - (б) Лишавање слободе односи се на ма коју врсту притварања, затварања односно смештања лица у јавну или приватну установу коју затворено лице не може слободно да напусти, по налогу судске, управне или друге јавне власти.
12. Лишавање слободе треба да се врши под условима и околностима који обезбеђују поштовање људских права малолетника. Малолетницима лишеним слободе треба гарантовати садржајне активности и програме који би служили унапређењу и одржавању њиховог здравља и самопоштовања, развијању њиховог осећаја одговорности и подстицању ставова и способности који ће им помоћи у развијању њиховог потенцијала као чланова друштва.
13. Малолетницима лишеним слободе не смеју, из било којих разлога везаних за њихов статус, бити ускраћена грађанска, економска, политичка, социјална или културна права која им припадају према националном или међународном праву, а која су спојива са лишавањем слободе.
14. Заштиту индивидуалних права малолетника, с посебним освртом на легалитет извршења мера затварања, треба да обезбеде надлежни

органи, док циљеве друштвене интеграције треба гарантовати редовним инспекцијама и другим видовима контроле у складу са међународним стандардима, националним законима и регулативом, од стране тела установљеног на прописан начин и овлашћеног да посећује малолетнике, а које није саставни део установе лишења слободе.

15. Правила се примењују на све врсте и моделе установа за лишавање слободе у којима су затворени малолетници. Одељци I, II, IV и V Правила примењују се на све установе и институције у којима се налазе малолетници лишени слободе, док се на малолетнике који су ухапшени или чекају суђење примењује одељак III.
16. Правила ће се примењивати у контексту преовлађујућих економских, друштвених и културних услова у државама чланицама.

III Малолетници који су ухапшени или чекају суђење

17. Малолетници који су ухапшени или чекају суђење („којима се није судило“) сматрају се невиним и са њима ће се тако поступати. Притвор пре суђења ће се избегавати кад год је то могуће и биће ограничен на изузетне околности. Стога ће бити учињен максимални напор како би се примениле алтернативне мере. Када се ипак одреди превентивни притвор, малолетнички судови и истражни органи треба да дају највиши приоритет најекспедитивнијем процесуирању таквих случајева како би се обезбедило најкраће могуће трајање притвора. Малолетни притвореници којима није изречена пресуда треба да буду одвојени од осуђених малолетника.
18. Услови под којима је притворен малолетник који чека на суђење треба да буду у складу са доле наведеним правилима, уз примену посебних одредби које су потребне и адекватне, имајући у виду захтеве претпоставке невиности, трајања притвора, правног статуса и околности везаних за малолетника. Те одредбе би обухватале, али не би биле ограничене на следеће:
 - (a) Малолетници треба да имају право на адвоката и на бесплатну правну помоћ где таква врста помоћи постоји, као и да редовно комуницирају са својим адвокатом. Приватност и поверљивост комуникације биће обезбеђени;
 - (б) Малолетницима треба обезбедити, где је то могуће, прилику за рад уз надокнаду и наставак образовања или обуке, али се од њих то не сме захтевати. Рад, образовање или обука не смеју бити узрок продужења притвора;
 - (в) Малолетници треба да добију и задрже материјале и предмете за забаву и рекреацију који су у складу са интересима спровођења правде.

IV Руковођење установама за малолетнике

A. Списи

19. Сви извештаји, укључујући судске записнике, медицинске налазе и списе дисциплинских поступака, као и друга документа која се односе на облик, садржај и детаље третмана, треба да се чувају у поверљивом личном досијеу, који треба да буде ажуриран, доступан само овлашћеним лицима и класификован на такав начин да се може лако разумети. Где је могуће, свако малолетно лице треба да има право да оспорава/побија ма коју чињеницу или мишљење садржано у његовом досијеу, како би се омогућила исправка нетачних, неоснованих или неправичних тврдњи. Да би се то право остварило, треба да постоји процедура која дозвољава трећем лицу приступ и разматрање досијеа на захтев. Након отпуштања, досијеи малолетних лица ће се запечатити и после одговарајућег времена избрисати.
20. Ниједно малолетно лице не треба да буде примљено у ма коју притворску установу без важећег налога судског, управног или неког другог јавног органа. Детаљи налога одмах ће бити унети у регистар. Ниједно малолетно лице не треба да буде затворено у установу у којој не постоји такав регистар.

B. Пријем, регистрација, премештај и прелазак

21. На сваком месту на којем се налазе малолетници лишени слободе треба да постоје потпуни и заштићени досијеи са следећим информацијама о сваком појединачном примљеном малолетнику:
 - (а) подаци о идентитету малолетника;
 - (б) чињенице и разлози за изрицање мере затварања и орган који је то одредио;
 - (в) дан и сат пријема, премештаја и отпуштања;
 - (г) детаљи о обавештавању родитеља и старатеља о сваком пријему, премештају или отпуштању малолетника који је под њиховим надзором у време пријема;
 - (д) детаљи о знаним физичким и менталним здравственим проблемима, укључујући злоупотребу дрога и алкохола.
22. Информације о пријему, месту, премештају и отпуштању треба да буду без одлагања достављене родитељима и старатељима или најближим рођацима дотичног малолетника.
23. Што је пре могуће након пријема, треба да буду сачињени и достављени

управи детаљни извештаји и релевантне информације о личној ситуацији и околностима сваког малолетника.

24. Сви малолетници ће, по пријему, добити копију правила која важе у установи и објашњење својих права и обавеза у писаној форми на језику који разумеју, заједно са адресама органа надлежних за пријем жалби, као и адресама јавних или приватних агенција и организација које пружају правну помоћ. Малолетницима који су неписмени или не разумеју језик у писаном облику ове информације ће бити пренете на начин који обезбеђује њихово потпуно разумевање.
25. Свим малолетницима треба помоћи да разумеју правила која регулишу унутрашњу организацију установе, циљеве и методологију пруженог старања, дисциплинске захтеве и поступке, друге допуштене методе тражења информација и подношења притужби, као и сва друга питања/обавештења која су неопходна како би малолетници у потпуности схватили своја права и обавезе за време лишења слободе.
26. Превоз малолетника треба да се обави на трошак управе, возилом са одговарајућом вентилацијом и светлом, под условима који их ни на који начин не подвргавају патњама или понижењу. Малолетнике не треба премештати из једне установе у другу арбитрарно.

В. Класификација и смештај

27. Што је пре могуће након пријема, сваког малолетника треба интервјуисати, као што треба припремити психолошки и социјални извештај који идентификује факторе релевантне за одређени вид и ниво старања и потребни програм за малолетника. Тај извештај, скупа са извештајем који је припремио медицински службеник који је прегледао малолетника по пријему, треба проследити директору у циљу одређивања најпогоднијег смештаја за малолетника у оквиру установе, као и посебног вида и нивоа старања и потребног програма који треба спровести. Када је потребан посебан рехабилитациони третман, а дужина боравка у установи то допушта, обучено особље установе треба да припреми писани, индивидуализовани план третмана прецизирајући циљеве, временски оквир, средства, етапе и могућа одлагања која треба имати у виду у приступу циљевима.
28. Лишење слободе малолетника треба да се врши само под условима који у потпуности узимају у обзир њихове специфичне потребе, статус и посебне захтеве с обзиром на њихов узраст, личност, пол и врсту кривичног дела, као и ментално и физичко здравље, и који обезбеђују њихову заштиту од штетних утицаја и ризичних ситуација. Главни критеријум за одвајање различитих категорија малолетника лишених слободе треба да буде обезбеђивање врсте старања која највише одговара посебним потребама дотичних лица и заштити њиховог физичког, менталног и моралног интегритета и добробити.
29. У свим установама малолетници треба да буду одвојени од одраслих, изузев ако се ради о члановима исте породице. Под контролисаним условима, малолетници могу бити смештени са пажљиво одабраним одраслима, као део посебног програма за који се доказало да је од

користи дотичним малолетницима.

30. Треба да буду формиране отворене установе лишења слободе за малолетнике. Отворене установе су установе без икаквих мера обезбеђења или са минималним мерама обезбеђења. Ове установе треба да имају што је могуће мањи број лица. Број малолетника лишених слободе у затвореним установама треба да буде довољно мали да омогући индивидуализовани третман. Установе за малолетнике треба да буду децентрализоване и такве величине да омогућавају приступ и контакт између малолетника и њихових породица. Мање установе треба да буду основане и интегрисане у социјално, економско и културно окружење заједнице.

Г. Физички амбијент и смештај

31. Малолетници лишени слободе имају право на смештај и услуге које у потпуности одговарају здравственим потребама и људском достојанству.
32. Установе лишења слободе за малолетнике и физички амбијент треба да одговарају рехабилитационом циљу боравка у установи, уз одговарајуће поштовање потреба малолетника за приватношћу, сензорним стимулансима, могућности дружења са вршњацима и бављења спортом, физичким вежбама и активностима којима се малолетник може бавити у слободно време. Архитектонска решења и распоред просторија у установама за малолетнике треба да сведу ризик од пожара на минимум, као и да осигурају безбедну евакуацију у таквим случајевима. Треба да постоји ефикасан алармни систем у случају пожара, као што треба да постоје формални и увежбани поступци који осигуравају безбедност малолетника. Установе не треба да буду смештене у областима у којима постоје здравствени или неки други ризици и опасности.
33. Места која су одређена за спавање треба да се састоје од малих групних спаваоница или индивидуалних соба, имајући у виду локалне стандарде. Током времена одређеног за спавање треба да постоји редован, ненаметљив надзор у свим деловима у којима се спава, укључујући индивидуалне собе и групне спаваонице, како би се обезбедила заштита сваког малолетника. Сваком малолетнику треба обезбедити, у складу са локалним или националним стандардима, посебну и адекватну постељину, која треба да буде чиста, одржавана у добром стању и довољно често мењана да би се обезбедила хигијена.
34. Санитарне инсталације треба да буду постављене тако да омогуће сваком малолетнику да задовољи своје физичке потребе у приватности, на пристојан начин и у хигијенским условима.
35. Поседовање личних ствари је основни елемент права на приватност и од суштинског је значаја за психолошку добробит малолетника. Право сваког малолетника да поседује личне предмете и да има одговарајуће смештајне могућности за њих треба да буде у потпуности признато и поштовано. Лични предмети које малолетник није одабрао да задржи или који су му одузети треба да буду смештени на безбедном месту. Попис тога треба да буде потписан од стране малолетника. Треба пре-

дузети мере да се те ствари чувају у добром стању. Сви такви предмети и новац треба да буду враћени малолетнику по отпуштању, изузев када је малолетник био овлашћен да потроши новац или да пошаље имовину ван установе. Ако малолетник прими или ако се открије да поседује било какав лек, медицинско особље ће одлучити шта ће се с тим учинити.

36. Малолетници, у мери у којој је то могуће, треба да имају право да користе сопствену одећу. Установа треба да обезбеди сваком малолетнику личну одећу која одговара климатским условима и очувању здравља и која ни на који начин не треба да буде деградирајућа или понижавајућа. Малолетницима који се премештају или напуштају установу из било ког разлога треба да буде дозвољено да носе сопствену одећу.
37. Свака установа ће обезбедити да сваки малолетник добије храну која је припремљена на одговарајући начин и сервирана у нормално време obroка и која са становишта квалитета и квантитета задовољава дијететске, хигијенске и здравствене стандарде, те у мери у којој је то могуће верске или културолошке захтеве. Чиста пијаћа вода треба да буде на располагању сваком малолетнику у ма које време.

Д. Образовање, стручна обука и рад

38. Сваки малолетник у узрасту за обавезно школовање има право на образовање које одговара његовим потребама и способностима и које је осмишљено тако да га припреми за повратак друштву. Такво образовање треба да се обезбеди изван установе, у редовним школама, где год је то могуће, а у сваком случају од стране квалификованих наставника по програмима који су интегрисани у образовни систем земље, тако да по отпуштању малолетник може без тешкоћа наставити школовање. Управа установе треба да посвети посебну пажњу образовању малолетника странаца или малолетника са посебним културним и етничким потребама. Малолетници који су неписмени, или имају проблема са учењем, или имају когнитивне проблеме, треба да имају право на специјално образовање.
39. Малолетницима у узрасту старијем од оног за обавезно школовање, а који желе да наставе са школовањем, то треба омогућити и подстицати их да наставе школовање, као што треба учинити све како би им се омогућио приступ одговарајућим образовним програмима.
40. Дипломе или сертификати о образовању додељени малолетницима док су били лишени слободе не треба ни на који начин да указују да је малолетник био институционализован.
41. Свака установа треба да обезбеди приступ библиотеци адекватно снабдевеној како књигама намењеним образовном процесу, тако и забави, као и одговарајућим часописима прикладним за младе, а малолетнике треба подстицати и треба им омогућити да то у пуној мери користе.
42. Свако малолетно лице треба да има право да буде обучено за занимање за које је вероватно да ће га оспособити за будуће запослење.

43. Поштујући одговарајућу професионалну селекцију и захтеве управе институције, малолетницима треба омогућити да изаберу жељену врсту рада/посла.
44. Сви заштитни национални и међународни стандарди који се односе на дечији рад и младе раднике треба да се примене на малолетнике лишене слободе.
45. Малолетницима треба да буде омогућено, кад год је то могуће, да обављају плаћени посао, уколико је могуће у оквирима локалне заједнице, уз обуку за занимање са циљем да се повећају изгледи за проналажење одговарајућег запослења када се врате у своју средину. Врста посла треба да буде таква да обезбеди одговарајућу обуку која ће малолетницима по отпуштању бити од користи. Организација и методи рада унутар установе треба да одговарају што је више могуће обављању сличног рада у заједници, како би се малолетник припремио за редовне услове рада.
46. Свако малолетно лице које ради треба да има право на праведну надокнаду. Интереси малолетника и њихове обуке не смеју да буду подређени остваривању профита за установу или трећу страну. Део зараде малолетника требало би редовно остављати на страну као уштеђевину која ће бити предата малолетнику по отпуштању. Малолетник треба да има право да користи остатак зараде ради куповине предмета за сопствену употребу, или да би обештетио жртву кривичног дела, или да га шаље својој породици или другим лицима изван установе.

Ђ. Рекреација

47. Сваки малолетник треба да има право на одговарајуће време за слободне дневне активности, на отвореном кад год то временске прилике дозвољавају, а у том периоду треба да буде обезбеђен одговарајући рекреативни и физички тренинг. За те активности треба да буду обезбеђени одговарајући простор, инсталације и опрема. Сваки малолетник треба да има додатно време за дневну разоноду, која делом, ако он то жели, треба да буде посвећена развоју уметничких и занатских вештина. Установа треба да обезбеди програм физичког васпитања у којем је сваки малолетник физички у стању да учествује. Малолетницима којима је то потребно треба да буду омогућени корективна физичка терапија и вежбе под медицинским надзором.

Е. Религија

48. Сваком малолетнику треба да буде дозвољено да задовољава своје верске и духовне потребе, посебно присуствовањем служби или скуповима унутар установе, или обављањем сопствених обреда и поседовањем потребних књига или сакралних предмета његове вероисповести. Ако се у установи налази довољан број малолетника одређене вероисповести, један или више квалификованих представника те религије треба да буду постављени или да им буде дозвољено да одржавају редовну службу и да посећују индивидуалне малолетнике на њихов захтев. Сваки малолетник треба да има право да прима посете квалификованих представника религије по сопственом избору, као и право да не учествује у верским обредима и да се слободно одрекне

верског образовања, саветовања или индоктринације.

Ж. Медицинска нега

49. Сваком малолетнику ће бити пружена одговарајућа медицинска заштита, како превентивна тако и у циљу лечења, укључујући стоматолошку, офталмолошку и менталну здравствену заштиту, као и фармацеутски производи и посебни дијететски програми ако су медицински потребни. Медицинску заштиту, где је то могуће, малолетницима лишеним слободе треба пружати у одговарајућим здравственим установама и службама заједнице у којој се установа налази, како би се спречила стигматизација малолетника и унапредило њихово самопоштовање и друштвена интегрисаност.
50. Сваки малолетник има право на лекарски преглед одмах по пријему у установу, у циљу регистровања свих доказа о претходном злостављању и откривања било каквих физичких или менталних стања која захтевају медицинску бригу.
51. Медицинска служба која се бави малолетним лицима треба да настоји да открије и подвргне лечењу сваку физичку или менталну болест, злоупотребу супстанци или друге услове који могу ометати друштвену интеграцију малолетника. Свака установа за малолетнике треба да има директан приступ одговарајућим медицинским установама и опреми која одговара броју и захтевима затворених лица, као и особље обучено за превентивну медицинску заштиту и хитне медицинске случајеве. Сваки малолетник који је болестан, који се жали да је болестан или показује симптоме физичких или менталних тегоба, треба одмах да буде прегледан од стране медицинског особља.
52. Сваки здравствени радник који има разлога да сматра да је физичко или ментално здравље малолетника било или да ће бити погоршано даљим лишењем слободе, штрајком глађу или неким другим условима везаним за лишење слободе, треба сместа о томе да обавести директора установе која је у питању, као и независне органе одговорне за очување добробити малолетника.
53. Малолетник који је душевно болестан треба да буде лечен у специјализованим институцијама под независним медицинским руководством. У договору са одговарајућим органима треба предузети мере како би се обезбедио наставак потребног лечења и после отпуштања из установе.
54. Установе за лишење слободе малолетника треба да донесу посебне програме превенције и рехабилитације од злоупотреба дрога, које би примењивало квалификовано особље. Ти програми треба да буду прилагођени годинама, полу и другим потребама малолетних лица на које се односе, а установе и службе за детоксикацију, са обученим особљем, треба да буду доступне малолетним лицима зависним од дрога и алкохола.
55. Лекове треба давати само у случају неопходног, медицински заснованог третмана и, када је то могуће, по датом пристанку малолетника који је претходно упознат са истим. Посебно, лекови не смеју да буду упо-

требљавани да би се измамила обавештења или признање, као казна или средство принуде. Малолетници никада не смеју бити коришћени у сврху тестирања експерименталне употребе лекова и третмана. Давање сваког лека увек треба да буде одобрено и да се врши од стране квалификованог медицинског особља.

3. Обавештавање о болести, повреди и смрти

56. Породица или старатељ малолетника или било које друго лице одређено од стране малолетника имају право да буду информисани о здравственом стању малолетника на захтев, као и у случају битнијих промена здравственог стања малолетника. Директор установе треба одмах да обавести породицу или старатеља дотичног малолетника, или друго за то одређено лице, у случају смрти, болести која захтева премештај малолетника у медицинску институцију изван установе или о стању које захтева клиничко лечење у оквиру установе дуже од 48 сати. Такође, треба обавестити конзуларне власти државе чији је малолетник држављанин.
57. У случају смрти малолетника током трајања лишења слободе најближи сродници треба да имају право на увид у документ којим се констатује смрт, да виде тело и одреде како поступити с њим. У случају смрти затвореног малолетника треба да постоји независна истрага о узроцима смрти, а извештај о истрази треба да буде доступан најближој родбини. Истрага такође треба да се спроведе ако смрт малолетника наступи у року од шест месеци од отпуштања из установе и ако има разлога за веровање да је смрт повезана са периодом лишења слободе.
58. Малолетник треба да буде обавештен, што је пре могуће, о смрти, озбиљној болести или повреди било ког блиског члана породице и треба му омогућити да присуствује сахрани преминулог или да посети тешко оболелог сродника.

И. Контакти са широм заједницом

59. Треба обезбедити сва средства потребна за остваривање одговарајуће комуникације малолетника са спољним светом, што представља интегрални део праведног и хуманог поступања и има суштински значај у припреми малолетника за повратак друштву. Малолетницима треба допустити да комуницирају са својом породицом, пријатељима и другим лицима или представницима угледних организација, да напусте установу ради посете кући и породици, као и да добију посебну дозволу за напуштање установе из образовних, професионалних или других важних разлога. Ако се малолетник налази на издржавању казне, време проведено изван установе треба да се урачуна у трајање казне.
60. Сваки малолетник треба да има право да прима редовне и честе посете, по правилу једном недељно, а не мање од једном месечно, под околностима које поштују потребу малолетника за приватношћу, контактом и неограниченом комуникацијом са породицом и браниоцем.
61. Сваки малолетник треба да има право да са лицима по сопственом избору комуницира писмено или телефоном најмање двапут недељно, осим у случају законског ограничења, и треба му помоћи, када је

потребно, да ефективно оствари то своје право. Сваки малолетник има право да прима пошту.

62. Малолетници треба да имају могућност да се редовно информишу о вестима, пратећи дневну штампу, периодичне и друге публикације, радио и телевизијске програме и игрane филмове, путем посета представника легалних клубова или организација за које је малолетник заинтересован.

Ј. Ограничење физичке принуде и употребе силе

63. Прибегавање средставима принуде и присиле из било ког разлога треба да буде забрањено, изузев у случају предвиђеном доле, у правилу 64.

64. Средства принуде и присиле могу бити коришћена само у изузетним случајевима, када су сви други методи контроле исцрпљени и неуспешни, и само на основу изричитог овлашћења датог у складу са законском и унутрашњом регулативом. Они не смеју проузроковати понижење или деградацију и треба да буду коришћени рестриктивно и само у најкраћем могућем временском периоду. По наређењу директора управе таквим средствима може се прибећи да би се спречило самоповређивање малолетника, повређивање других или озбиљно уништавање имовине. У таквим случајевима директор треба одмах да консултује медицинско или друго релевантно особље и да о томе извести виши орган.

65. Ношење и употреба оружја од стране особља треба да буде забрањена у свакој установи у којој су затворени малолетници.

К. Дисциплински поступци

66. Све дисциплинске мере и поступци треба да буду у функцији очувања интереса безбедности и сређеног заједничког живота и да буду конзистентни са очувањем урођеног достојанства малолетника и основног циља институционалног старања - усађивања осећаја праведности, самопоштовања и поштовања основних права свих лица.

67. Све дисциплинске мере које представљају свирепу, нехуману или понижавајуће поступање биће строго забрањене, укључујући телесне казне, затварање у мрачну ћелију, затворени простор или самицу и све друге казне које могу да угрозе физичко или ментално здравље дотичног малолетника. Смањење obroка и ограничење или ускраћивање контакта са члановима породице треба да буду забрањени из било ког разлога. Рад увек треба да буде сматран као образовно средство и начин унапређења самопоштовања малолетника у његовој припреми за повратак у друштвену заједницу, а не треба да се одређује као дисциплинска мера. Ниједан малолетник не треба да буде кажњен више од једном за исти дисциплински прекршај. Колективне казне треба да буду забрањене.

68. У потпуности уважавајући основне карактеристике, потребе и права малолетника, законодавство или регулатива усвојена од стране надлежне управне власти треба да установи нормe које регулишу:

- (а) понашање које чини дисциплински прекршај;

- (б) врсту и трајање дисциплинске мере која се може изрећи;
 - (в) орган који је надлежан да изриче такве мере;
 - (г) орган који је надлежан да разматра жалбе.
69. Извештај о лошем владању треба неодложно поднети надлежном органу који треба да одлучи о њему без непотребног одлагања. Надлежни орган треба темељно да испита случај.
70. Ниједан малолетник не треба да буде дисциплински кажњен, а да то није у строгој сагласности са законом и важећом регулативом. Ниједан малолетник не треба да буде кажњен уколико није био информисан о наводном прекршају на њему потпуно разумљив начин и ако му није дата одговарајућа могућност презентирања одбране, укључујући право на жалбу надлежном непристрасном органу. О свим дисциплинским поступцима треба да се чувају потпуни списи.
71. Ниједан малолетник не треба да буде одговоран за дисциплинске функције, осим у случају вршења надзора над посебно одређеним друштвеним, образовним или спортским активностима, односно у оквиру програма самоуправе.

Л. Надзор и притужбе

72. Квалификовани инспектори или одговарајући правилно конституисани органи који не припадају управи установе треба да буду овлашћени да спроводе редовну инспекцију и да предузимају ненајављене инспекције на сопствену иницијативу, а треба да имају загарантовану независност у вршењу своје функције. Инспектори треба да имају неограничен приступ свим лицима која су запослена или раде у било којој установи у којој су малолетници лишени слободе или у којој малолетници могу бити лишени слободе, као и свим малолетницима и списима такве установе.
73. Квалификовани медицински службеници придружени органу инспекције или јавна здравствена служба треба да присуствују инспекцијама процењујући усклађеност са правилима која се односе на физичко окружење, хигијену, смештај, храну, физкултуру, медицинске услуге, као и све друге аспекте или услове институционалног живота који утичу на физичко и ментално здравље малолетника. Сваки малолетник треба да има право да у поверењу разговара са било којим инспектором.
74. По завршетку инспекције, од инспектора треба да се захтева подношење извештаја о налазима. Извештај треба да садржи оцену поштовања важећих правила и релевантних одредби националног права од стране установе, као и препоруке у погледу мера које се сматрају неопходним за обезбеђивање усаглашености са наведеним прописима. Свака чињеница коју открију инспектори, а која указује да је дошло до кршења законских одредби везаних за права малолетника или за функционисање установе за затварање малолетника, треба да буде прослеђена надлежним органима ради истраге и могућег гоњења.
75. Сваки малолетник треба да има могућност да поднесе захтев или

притужбу директору установе и свом овлашћеном заступнику.

76. Сваки малолетник треба да има право да, без икакве цензуре у погледу садржине, поднесе захтев или притужбу централној управи, судским властима или другим одговарајућим органима на допуштен начин, као и да без одлагања буде обавештен о одговору.
77. Треба да буду учињени напори да се успостави независна служба (омбудсман) ради примања и испитивања притужби поднетих од стране малолетника лишених слободе, као и ради пружања помоћи у постизању правичне нагодбе.
78. Сваки малолетник треба да има право да тражи помоћ од чланова породице, правног заступника, хуманитарних група или других, када је то могуће, ради подношења притужбе. Неписменим малолетницима треба обезбедити помоћ уколико морају да користе услуге јавних или приватних агенција и организација које дају правне савете или су надлежне да примају притужбе.

Љ. Повратак у заједницу

79. Сви малолетници треба да имају користи од решења осмишљених да им помогну приликом повратка у друштво, породични живот, образовање или запослење након отпуштања. Процедуре, укључујући рани отпуст, и посебни курсеви треба да буду осмишљени у том циљу.
80. Надлежни органи треба да предвиде или обезбеде службе чији је задатак да помогну малолетницима приликом повратка у друштво, као и да умање предрасуде према њима. Те службе треба да обезбеде, у мери у којој је то могуће, да се малолетницима осигура одговарајући смештај, запослење, одећа и довољно средстава за издржавање по отпуштању, како би се потпомогла успешна реинтеграција. Представници агенција које пружају такве услуге треба да буду консултовани и да имају приступ малолетницима док су затворени, како би им помогли приликом повратка у заједницу.

V Особље

81. Особље треба да буде квалификовано и да обухвати довољан број стручњака као што су наставници, инструктори, саветници, социјални радници, психијатри и психолози. Ово и друго специјализовано особље треба, по правилу, да буде у сталном радном односу. То не треба да спречава повремено ангажовање особља или волонтера када су ниво њихове подршке и обука коју могу да пруже прикладни и корисни. Установа, у складу са индивидуалним потребама и проблемима затворених малолетника, треба да искористи сва поправна, образовна, морална, духовна и друга средства и облике помоћи који су прикладни и расположиви у оквиру заједнице.
82. Управа треба да обезбеди пажљив избор и одабир особља свих врста и нивоа, јер адекватно управљање установама зависи од њиховог интегритета, хуманости, способности и професионалних могућности за бављење малолетницима, као и од њихове личне подобности за тај посао.

83. Да би се обезбедили горе поменути циљеви, особље морају сачињавати адекватно плаћени професионални службеници, како би се привукла и задржала одговарајућа лица мушког и женског пола. Особље установа за лишење слободе малолетника треба стално подстицати да испуњава своје дужности и обавезе на хуман, предан, професионалан, праведан и ефикасан начин, да се све време понаша тако да заслужи и задобије поштовање малолетника и да малолетницима пружи позитивне узоре и исправан поглед на свет.
84. Управа треба да уведе моделе организовања и управљања који олакшавају комуникацију између различитих категорија особља у свакој установи, како би се на тај начин појачала сарадња између различитих служби које се старају о малолетницима, као и између особља и управе, да би особље које је у директном контакту са малолетницима било у стању да ради под условима који погодују ефикасном испуњењу својих дужности.
85. Особље треба обучити тако да буде оспособљено да врши своје обавезе ефикасно, пре свега посебном обуком из области дечије психологије, добробити деце и међународних стандарда и норми о људским правима и правима деце, обухватајући и ова Правила. Особље треба да негује и усавршава своје знање и професионалне способности похађањем курсева обуке у служби, које би требало организовати у одговарајућим интервалима током њиховог радног века.
86. Директор установе треба да има одговарајуће квалификације за обављање свог посла, управне способности и одговарајућу обуку и искуство, те да обавља своје дужности по основу пуног радног времена.
87. У обављању својих дужности особље установе треба да поштује и штити људско достојанство и основна људска права свих малолетника, посебно на следећи начин:
- а) Ниједан члан установе или особље институције не сме да врши, подстиче или толерише било коју радњу мучења или ма који вид окрутног, свирепог, нечовечног или понижавајућег поступања, кажњавања, кориговања или дисциплиновања, под било којим изговором или под било којим околностима;
 - б) Целокупно особље треба да се ригорозно супротставља корупцији и бори се против ње, извештавајући надлежне органе о случајевима корупције без одлагања;
 - в) Целокупно особље треба да поштује ова Правила. Особље које има разлога да верује да је дошло до озбиљног кршења ових Правила или да ће до тога доћи, треба о томе да извести своје претпостављене или органе овлашћене да врше надзор или да примене одговарајућа правна средства (било у правцу спречавања било у правцу отклањања последица кршења Правила, *прим. прев.*);
 - г) Целокупно особље треба да обезбеди потпуну заштиту физичког и менталног здравља малолетника, укључујући заштиту од физичке, сексу-

алне и емотивне злоупотребе и експлоатације, и треба да предузме
неодложне радње да се обезбеди медицинска заштита кад год је то
потребно;

- д) Целокупно особље треба да поштује право малолетника на приватност,
а посебно треба да заштити све поверљиве податке о малолетницима
или њиховим породицама до којих дође у обављању своје професије;
- ђ) Целокупно особље треба да настоји да умањи разлике између живота
унутар установе и изван установе, које воде ка умањењу дужног
поштовања достојанства малолетника као људских бића.

**Правила Уједињених нација о заштити
малолетника лишених слободе**

